

Ochrana osobních údajů a vstup do EU

Česká republika vstoupí v roce 2004 do Evropské unie. Jednou z oblastí, v níž ovšem musí s Evropou srovnat krok, je zajištění ochrany osobních údajů. Ochrana osobních údajů je zásadní podmínkou a předpokladem účinné ochrany soukromého a rodinného života jednotlivců, jak ji stanoví článek 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence,“ říká tato Úmluva. Obdobně se vyjadřuje také Listina základních práv a svobod.

LEGISLATIVA ČR

Ochrana osobních údajů u nás náleží do oblasti ústavního práva, neboť jeho součástí, Listina základních práv a svobod, je v článku 10 naprosto konkrétní: „Každý má právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě“. Právo zajištěné Ústavou a podrobně upravené zvláštním zákonem o ochraně osobních údajů (č. 101/2000 Sb., v platném znění), je dobrým předpokladem pro to, aby Česká republika byla v této oblasti rovnocenným partnerem stávajícím členským státům Unie. Avšak od předpokladu k rovnocennosti je ještě kus cesty.

K rovnocennému postavení ochrany osobních údajů v ČR a v EU je nutno splnit kromě požadavků legislativních také požadavky nezávislého dozoru nad dodržováním zásad této ochrany, požadavky na aktivní spolupráci s evropskými státy, ale také důsledně aplikovat zásady ochrany osobních údajů v praxi.

EU A RADA EVROPY

Podívejme se, v jakém stavu se vůči těmto požadavkům Česká republika

nachází. Začneme požadavky legislativními. Kromě výše citované Úmluvy o lidských právech jsou ještě další právní nástroje, jimiž se Evropa řídí. Jednak je zde Úmluva o ochraně jednotlivců s ohledem na automatizované zpracování osobních dat (Úmluva č. 108) a její Dodatkový protokol, jednak Směrnice Evropského parlamentu a Rady 95/46/ES (o ochraně fyzických osob

v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů) a 2002/58/ES (o ochraně soukromí a elektronických komunikací). Úmluvu č. 108 Česká republika ratifikovala v roce 2002 a Dodatkový protokol v roce 2003. Implementace Směrnice 95/46/ES byla provedena zákonem o ochraně osobních údajů (č. 101/2000 Sb., v platném znění). Implementace Směrnice 2002/58/ES bude provedena zákonem o elektronických komunikacích, který připravuje ministerstvo informatiky. Vysoký stupeň harmonizace zákona se Směrnicí 95/46/ES byl konstatován mj. v Pravidelné zprávě Evropské komise za rok 2002.

Rada Evropy i Evropská komise svolávají k pravidelným jednáním experty dozorových úřadů a žádají je o návrhy řešení nových problémů. Výbory expertů (CJ-PD a T-PD v Radě Evropy a WP29 a Commission 31 při Evropské komisi) tak řeší například vliv moderních technologií na soukromí jednotlivců (kamerové systémy, čipové karty, biometrické informace, Internet apod.). Experti při Evropské komisi řeší nyní zásadní konflikt mezi EU a USA, kdy americká administrativa požaduje po leteckých přepravcích poskytování osob-

ČESKO-ŠPANĚLSKÁ SPOLUPRÁCE V OBLASTI OCHRANY DAT SE ROZVÍJÍ DLOUHODOBĚ A JE ZE ŠPANĚLSKÉHO POHLEDU VELMI PŘÍNOSNOU ZKUŠENOSTÍ.

V posledních sedmi letech obě strany společně usilovaly o dosažení plného uplatnění principů ochrany dat ve svých zemích. Spolupráce je ještě těsnější od roku 2000, kdy byl schválen tzv. twinningový program mezi českým Úřadem pro ochranu osobních údajů a španělskou Agenturou pro ochranu dat. Cílem programu realizovaného v letech 2001 a 2002 bylo dosažení plné implementace *acquis* Evropské unie v České republice.

Spolupráce vedla k uspořádání 14ti seminářů a workshopů týkajících se analýzy ochrany dat při různých ekonomických činnostech v České republice, velkého množství pracovních setkání v Madridu i v Praze, což umožňovalo vyměnit si názory a projednat společné problémy, ale především také přinesla součinnost při každodenní práci obou institucí. Z tohoto posledního hlediska je třeba zmínit spolupráci na přizpůsobování bankovních předpisů zásadám ochrany dat, a také spolupráci s českými úřady při diskusích se zástupci Evropské komise ve věci transpozice směrnice Evropské unie v dané oblasti.

Důležité je rovněž připomenout, že, jak je uvedeno v závěrečném prohlášení vydaném při ukončení twinningového projektu, španělská Agentura „vyjadřuje své uznání, týkající se profesionality pracovního týmu českého Úřadu a způsobu, jakým Úřad funguje, což jej staví na úroveň nejvyspělejších úřadů pro ochranu dat v Evropské unii“. Současně nelze nekonstatovat, že česká legislativa ochrany dat a zvláště organizace a zaměstnanci ÚOOÚ zaujímají přední pozici nejenom mezi střeoevropskými zeměmi, nýbrž i z pohledu rozšířené EU, o čemž svědčí významná úloha českého úřadu pro ochranu dat v různých pracovních skupinách existujících v rámci EU a Rady Evropy.

Kromě toho je vzájemná česko-španělská spolupráce nadále posilována právě probíhající realizací nového, tzv. twinning light projektu, zaměřeného na dvě specifické oblasti, ve kterých uplatňování principů ochrany dat má stále větší váhu a různé vnitrostátní a mezinárodní právní nástroje jsou stále složitější což se zvláště týká telekomunikací a policie.

V průběhu tohoto twinningu si budou oba úřady vyměňovat své názory na způsoby řešení situací, které by mohly mít dopad do oblastí základního práva lidí na ochranu jejich osobních údajů.

JOSÉ LUIS PIÑAR MAÑAS
ředitel Agencia de Protección de Datos
Španělsko

ních údajů o pasažérech, kteří cestují do USA nebo nad Spojenými státy přelétají. Je požadován přístup do rezervačních systémů jednotlivých přepravců a předávání poměrně rozsáhlých informací, včetně citlivých osobních údajů. Novým problémem pro Evropskou unii je požadavek USA, aby cestující byli vybaveni cestovními pasy, v nichž budou zabudovány biometrické údaje jejich držitelů – obraz tváře a otisk prstu. Požadavky Spojených států jsou v rozporu se zásadami ochrany osobních informací používaných v EU, nalezení přijatelného kompromisu bude pro EU a komisaře Fritse Bolkensteina (DG Internal Market), pověřeného vyjednáváním s USA, „tvrdým oříškem“.

ÚOOÚ

Velice důležitým krokem, posouvajícím ochranu osobních údajů v České

republice na odpovídající úroveň a praxi EU, bylo vytvoření nezávislého dozorového orgánu, Úřadu pro ochranu osobních údajů. Úřad byl zřízen zákonem č. 101/2000 Sb, o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů. Začal vykonávat svou činnost od září roku 2000. Tato skutečnost byla Evropskou komisí (EK) opakovaně velice pozitivně hodnocena.

EK v roce 2002 vyslala do některých přístupujících států zvláštní hodnotící misi (tzv. Peer Review), která měla na místě prověřit činnost dozorových orgánů pro oblast ochrany dat. Experti ze tří členských států, pod vedením experta z Komise, prověřovali a hodnotili také všechny aspekty fungování českého Úřadu pro ochranu osobních údajů (dále jen "Úřad"). Posudek byl pro Českou republiku velice pozitivní

a mise prohlásila, že český Úřad je jedním z „lídřů“ mezi kandidátskými státy. V té době však již Úřad byl znám svými aktivitami v Radě Evropy – místopředsednictvím ve výboru expertů (CJ-PD), pracemi na dokumentech o ochraně dat při používání čipových karet, v biometrii a dalšími. Zástupce Úřadu byl v roce 2001 jako první ze států mimo EU pozván k účasti a vystoupení na konferenci evropských komisařů pro ochranu dat. Úřad se od začátku roku 2002 stal členem-pozorovatelem v odborné poradní skupině, která vznikla podle článku 29 Směrnice (tzv. WP 29) a zahájil úzkou spolupráci s unijními dozorovými úřady.

Kromě aktivit v Radě Evropy byl vstupní bránou k evropské spolupráci projekt Phare, v jehož rámci pobýval na českém úřadu expert španělského dozorového úřadu a pomáhal rozvíjet dozorovou a legislativní činnost Úřadu. Velmi dobré výsledky česko-španělské spolupráce vyústily v podepsání společného memoranda o další úzké kooperaci mezi oběma úřady. Výsledek projektu Phare a Peer Review ukázaly Evropské komisi ochranu osobních údajů v České republice v dobrém světle.

MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

Zdůrazňuji mezinárodní spolupráci a nabízí se tedy otázka, proč je v oblasti ochrany osobních dat tak mimořádně důležitá? Zejména proto, že díky technickému pokroku ve výpočetní technice a telekomunikacích se prakticky stírají hranice mezi státy při přenosu a zpracování informací. Ochrana osobních dat by tedy měla být zajištěna v co nejširším geografickém okolí jednotlivce, nejlépe celosvětově. V Evropě jsou zásady ochrany dat Rady Evropy uplatňovány ve většině členských států (nyní jich je 45, z nichž 10 dosud nepodepsalo Úmluvu č. 108), v Evropské unii jsou aplikovány zásady směrnic Evropského parlamentu (povinné pro všechny členské státy). Postupně na jednotné právní základy přistupují také mimoevropské státy –

Kanada, Austrálie, Japonsko, Argentina a mnohé další. Dokonce v Jihoafrické republice, po létech uplatňování apartheidu, vzniká zákon na ochranu osobních dat.

Vstupem do EU se ČR stane tzv. druhou zemí, což znamená, že bude zahrnuta do prostoru volného pohybu osobních údajů ve smyslu Směrnice 95/46/ES. Mezi členskými státy se pohyb osobních údajů neomezuje, avšak jednotliví správci a zpracovatelé musejí respektovat právní řád tohoto státu, na jehož území vykonávají svou činnost. Na přenos osobních údajů do tzv. třetích zemí, tj. mimo EU se nadále bude uplatňovat povolenací režim Úřadu.

K jednotným právním zásadám pak přistupují zásady aplikační, tedy uplatňování ochrany dat v praxi. Mezinárodní spolupráce významně přispívá k vytváření jednotného nebo alespoň slučitelného prostředí ochrany soukromých informací. K čemu by byla kvalitní ochrana dat v jednom státě, kdyby v jeho okolí tato data chráněna nebyla, nebo byla chráněna nedostatečně. Migrace a pohyb jednotlivců vyžadují, aby jejich osobní údaje byly chráněny všude, kam budou přenášeny.

Význam mezinárodní spolupráce v oblasti ochrany dat vyvstává také při hledání společného řešení nových problémů. Prudký rozvoj moderních technologií, zejména pak využívání biometrie či mobilních komunikací a také nebezpečí globálního terorismu s sebou přinášejí nová rizika vůči soukromí občanů. Společná řešení a jejich uplatňování v praxi by měly zajistit udržení rovnováhy mezi ochranou soukromí na jedné straně a přínosy technického pokroku i opatřeními přijímanými pro předcházení rizik na straně druhé. Řada společných problémů s tvorbou legislativy a se zaváděním zásad ochrany osobních údajů do praxe ve státech střední a východní Evropy a státech pobaltských vyústila již koncem roku 2000 v iniciativu českého a polského

KAREL NEUWIRT

dozorového úřadu na vytvoření stálé konference těchto států. Od roku 2001 se vedoucí dozorových úřadů scházejí dvakrát ročně, aby projednali řešení společných problémů s cílem urychlit harmonizační aktivity vůči EU.

Vstupem států střední a východní Evropy a Pobaltí do EU pozbude tato aktivita mnohé ze svého významu, domnívám se však, že bude pokračovat. Úřad pro ochranu osobních údajů začal být vnímán jako pracoviště, které může pomoci novým státům Rady Evropy s tvorbou legislativy a s „rozjezdem“ dozorové činnosti. V roce 2003 Rada Evropy požádala Úřad o takovou pomoc pro Bosnu a Hercegovinu. V Praze byl uspořádán pro bosenské kolegy seminář a následně pak předseda Úřadu pomáhal s tvorbou nového zákona v Sarajevu. Neobyčejný úspěch této dosud neukončené pomoci vedl Radu Evropy (RE) k žádosti, aby český Úřad uspořádal v roce 2004 konferenci pro nové členské státy RE.

OCHRANA DAT A PRAXE

Největší problémy má Česká republi-

ka, a jistě ještě dlouhou dobu bude mít, s respektováním práva osob na ochranu soukromí a osobních údajů v praxi. Nejen soukromé subjekty, ale také některé státní orgány a instituce jsou k tomuto právu osob lhostejné, ba někdy až arogantní. Mnohá omezení práva na soukromí, shromažďování osobních údajů a jejich další zpracování, nejsou podložena relevantními argumenty, nejsou občanům zdůvodněna a účel zpracování je mnohdy nejasný.

Instituce mnohdy rozhodnou o zpracování osobních údajů jako o nejjednodušší cestě naplnění nějakého cíle. Nezvažují, zda téhož cíle by bylo možno dosáhnout vůči soukromí osob méně invazivními způsoby. Nelámou si hlavu nad tím, zda je vůbec nezbytné osobní údaje od občanů vyžadovat. Velmi často takoví správci uplatňují zásadu „účel světí prostředky“. Řada správců, či skupin správců, hledá raději cesty, jak obejít zákon o ochraně osobních údajů nebo do něj zabudovat výhodnější podmínky pro ně, než aby změnili dosavadní přístupy k ochraně osobních informací. Tato velmi špatná praxe se uplatňuje také při zpracová-

vání citlivých osobních údajů. Avšak právě takové údaje podléhají přísnějšímu režimu zpracování a jejich shromažďování by mělo být prováděno teprve v případech nejvyšší naléhavosti a při zřejmém prospěchu pro subjekt údajů. Změna této dosavadní chybné praxe si vyžádá řadu let, domnívám se, že souvisí se zásadní změnou myšlení a úcty k právům druhých. Státní i soukromé instituce si budou muset v daleko větší míře osvojit základní principy ochrany soukromí a osobních údajů.

Přijetí zákona o ochraně osobních údajů v ČR je kvalitativně novou normou, která zásadním způsobem nastavila latku ochrany soukromých informací. Vypouřádat se s tímto faktem má problémy mnoho státních orgánů či privátních společností. Nesprávný výklad jednotlivých ustanovení je odvozen od nepochopení principů ochrany soukromí jednotlivce. Nepochopení zákona o ochraně osobních údajů má za následek mnoho výkladových absurdit, kdy je mu například kladeno za vinu, že úřady nemohou vítat nové občánky v obcích, blahopřát k životním jubileím či zveřejnit seznam zemřelých, že nelze občanům poskytovat informace o činnostech úřadů či informovat o činnosti zastupitelstva, že nelze nahlížet do archivů či vést obecní kroniku, že nelze postihnout dlužníka či nepoctivé lidi, atd. atd. Nelze se tomu nijak zvlášť divit, právní praxe se v této oblasti neměla příležitost kultivovat.

Jako členský stát Evropské unie se však s těmito problémy budeme muset rych-

le vyrovnat. Státní i nestátní instituce budou muset velmi vážít svá rozhodnutí, která směřují k narušení soukromí jednotlivce. V poslední době se pro obhájení omezování práv jednotlivců používá argumentace zvýšených celosvětových rizik – světový terorismus, globální šíření chorob, ochrana státu a veřejného pořádku. Ti, kdo tuto argumentaci chtějí pro obhájení svých kroků narušujících soukromí jednotlivců používat, musejí občanům a společnosti předložit relevantní analýzy a fakta dokládající nezbytnost těchto kroků pro zajištění demokratických principů společnosti.

Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku již posuzoval mnoho sporů mezi občanem a státem, které byly porušením článku 8 Evropské úmluvy o lidských právech. Řada z nich se pak přímo týkala ochrany osobních údajů a soukromí. V České republice zatím neproběhly v této oblasti významnější soudní spory. Občané se nepochybně budou domáhat satisfakcí za protiprávní nakládání s jejich osobními informacemi. Tak, jako se špatně léčení pacienti začínají domáhat vysokých finančních částek za nekvalitní léčbu (viz např. Z.V. versus fakultní nemocnice Hradec Králové), budou se občané domáhat náhrad za krádež či zneužití jejich osobních údajů. Vstupem do EU bude rovněž vyvíjen nátlak na soukroměprávní instituce, aby důsledně aplikovaly principy ochrany osobních údajů ve své praxi. Tyto instituce budou rovněž nuceny vytvářet kodexy chování či zásady etické praxe, které stanoví prvky samore-

gulace při nakládání s osobními informacemi. Příkladem jde např. Evropská asociace přímého marketingu (FEDMA), která svůj etický kodex předložila Evropské komisi a obdržela posudek stvrzující soulad se stanovenými zásadami ochrany dat.

Očekávám, že členství ČR v Evropské unii tento proces změny urychlí. Právní předpisy chránící soukromí bude nutno aplikovat nejen na občany ČR, ale na každého jednotlivce, tedy i na ty, kteří ochranu svých osobních údajů již důsledně vyžadují a neoprávněné shromažďování osobních informací jim není lhostejné. Očekávám, že jako unijní stát budeme muset rychleji a beze zbytku aplikovat společná stanoviska či doporučení týkající se ochrany soukromí.

KAREL NEUWIRT
karel.neuwirt@uouu.cz

RNDR. KAREL NEUWIRT

Vystudoval matematiku na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci. Od roku 2000 je předsedou Úřadu pro ochranu osobních údajů. Je zástupcem ČR v pracovní skupině pro ochranu dat při Evropské komisi (WP29) a místopředsedou projektové skupiny pro ochranu dat Rady Evropy. Podílel se na tvorbě některých dokumentů vydaných pro oblast ochrany dat Radou Evropy. Zabývá se zvláště ochranou soukromí a etickými problémy při používání nových technologií.

MANAGEMENT SUMMARY

MS

Článek popisuje problematiku ochrany osobních údajů, zejména s ohledem na vstup ČR do EU. Uvádí základní legislativní a aplikační požadavky plynoucí z harmonizace právních předpisů. Stručně uvádí některé problémy, s nimiž se v oblasti ochrany osobních údajů a ochrany soukromí ČR obtížně vyrovnává.

LITERATURA:

- [1] Kučerová, A. a kol.: Zákon o ochraně osobních údajů. Komentář. C.H.Beck, Praha, 2003
- [2] Směrnice Evropského parlamentu a Rady č.95/46/ES, Úmluva Rady Evropy č.108 a další dokumenty – viz www.uouu.cz
- [3] First report on the implementation of the Data Protection Directive. Evropská komise, COM(2003)265 Final, 2003.
- [4] Opinion 3/2003 on the European code of conduct of FEDMA for the use of personal data in direct marketing. Article 29 Data Protection Working Party, 2003, (http://europa.eu.int/comm/internal_market/privacy/docs/wpdocs/2003/wp77_en.pdf)